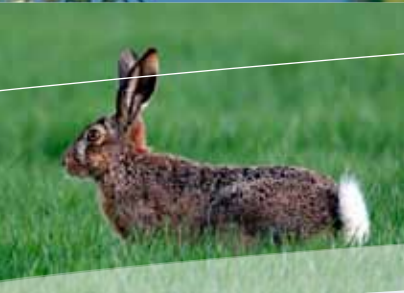

Jaarverslag
2010

2010: Tachtig jaar natuurbescherming in Fryslân

Op 22 februari 2010 was het tachtig jaar geleden dat de natuurbeschermingsvereniging It Fryske Gea werd opgericht. Dit heuglijke feit is in de loop van het jaar door middel van verschillende speciale jubileumactiviteiten met leden en andere betrokkenen gevierd.

Kerntaak van It Fryske Gea is en blijft het beheer, de bescherming en de ontwikkeling van de ruim 20.000 hectare natuurterrein, in totaal achtenvijftig natuurgebieden, die aan de vereniging is toevertrouwd. Maar ook de bescherming van landschappelijke en cultuurhistorische waarden behoort tot de doelstellingen. En voorlichting en educatie en mogelijkheden voor natuurbeleving en recreatie zijn eveneens belangrijk. Zo staat dit ook vermeld in het Koersdocument dat in 2010 is vastgesteld.

Maar It Fryske Gea wil zich ook voorbereiden op maatschappelijke veranderingen, zoals demografische ontwikkelingen (vergrijzing, bevolkingskrimp en diversiteit van de bevolking) en zowel verstedelijking als ontvolking van het platteland. De ruimtelijke ontwikkelingen hebben een grote invloed op onze leefomgeving, evenals de energiebehoefte en -opwekking. Onduidelijk zijn de gevolgen van klimaatverandering. Die kunnen in ons lage land aan de zee zeer groot worden.

Voor de natuurbescherming is ook de economische ontwikkeling en werkgelegenheid van groot belang. Hoe richten wij onze wegen- en waterlopenstructuur in en hoe gaan we om met bedrijventerreinen? Ook zijn wij zeer benieuwd naar de platte-

landsontwikkeling in onze provincie, in relatie tot de eind 2010 door de regering aangekondigde forse bezuinigingen op natuur en landschap, en de decentralisatie van het natuurbeleid. Want een mooie provincie Fryslân, om in te wonen, te werken en te recreëren, is voor It Fryske Gea van het grootste belang!

It Fryske Gea ontving ook dit jaar veel steun vanuit de samenleving. Maar liefst 22.652 leden waren eind 2010 lid van de vereniging en steunden daarmee onze missie vanuit de overtuiging dat dit belangrijk is voor mens en natuur.

Het is het fijn te constateren dat er zo'n groot maatschappelijk draagvlak voor onze vereniging bestaat. Het is een teken dat de leefomgeving de bewoners van Fryslân ter harte gaat. Juist in een tijd van bezuinigingen op natuur en landschap door de overheid is het van groot belang dat er veel mensen achter ons staan.

Tot slot spreken we hier graag onze grote waardering uit naar al degenen die zich in 2010 hebben ingespannen voor It Fryske Gea. Dit betreft de leden, het Rijk en de Provincie Fryslân, fondsen, stichtingen, bedrijven en particulieren voor hun steun, de vele vrijwilligers die zich belangeloos voor de vereniging hebben ingezet en de medewerkers voor hun gedrevenheid in het werk ten behoeve van de natuurbescherming in Fryslân.

Mr. A. van der Meer, voorzitter
Drs. U.G. Hosper, directeur

*links: Mr. A. van der Meer, voorzitter
rechts: Drs. U.G. Hosper, directeur*

It Fryske Gea had eind 2010 achteventig verschillende natuurgebieden met een totale oppervlakte van 20.240 hectare natuur in eigendom en beheer, verspreid over de hele provincie Fryslân. De werkzaamheden in deze natuurerreinen bestaan naast het reguliere beheer- en onderhoudswerk van de verschillende beheertypen als bos, heide, weidevogel en botanisch grasland, wetland, moeras, kwelder, duingebied, etc. onder andere uit het houden van toezicht en het uitvoeren van projecten. Voor de uitvoering is de afdeling beheer georganiseerd in vier districten met elk een eigen team medewerkers en vrijwilligers.

Natura 2000

De afdeling beheer is intensief betrokken bij de opstelling van verschillende beheerplannen in het kader van Natura 2000. Het conceptplan voor het gebied Grutte Wielen is inmiddels opgesteld. De plannen voor Noard-Fryslân Bûtendyks, Ameland en De Alde Feanen worden nu ook geschreven. Het is wenselijk dat de doelstellingen duidelijk naar voren komen in deze beheerplannen. Voor de Alde Feanen is in het kader van Natura 2000 een uitgebreide vegetatie- en een broedvogelkartering uitgevoerd.

Verkwelderingsproject Bildtpollen

De Bildtpollen vormen het meest westelijk gelegen deel van het natuurgebied Noard-Fryslân Bûtendyks. In 2010 is de inrichting van de Bildtpollen voltooid. Waar het groen van de weilanden overheerste is een zomerpolder ontpolderd tot kwelder. Het gebied is onder invloed van het getij gebracht, waardoor een zilte vegetatie zal ontstaan. Vanaf een nieuw aangelegde wandelroute is de gegraven slenk prachtig zichtbaar. Voor het vee zijn extra drinkputten en hoogwatervluchtplaatsen gemaakt. Hiervoor is een klein gedeelte van de zomerpolder behouden. Door een projectgroep bestaande uit pachters, It Fryske Gea, Wetterskip Fryslân en de gemeente Ferwerderadiel wordt een ‘maatregelenplan’ opgesteld om te komen tot een veilige situatie voor het vee middels veilige vluchtroutes en opvangmogelijk-

heden op de zeedijk bij hoog water. Inmiddels is er een alarmeringssysteem opgezet, waardoor pachters op de hoogte worden gesteld van verhoogde waterstanden.

Beweidingsonderzoek

In district Noord is op het Noarderleech en de Bildtpollen een vijfjarig onderzoek gestart naar de beweiding van kwelders. In het voorjaar van 2010 zijn vijftien begrazingsvakken in het veld uitgezet van elk tien hectare groot. Vervolgens worden deze proefvlakken op verschillende manieren beweid (verschillende dichtheden en soorten vee). Het doel is om het effect van de beweiding op planten, insecten en vogels te meten. De wetenschappelijke resultaten geven It Fryske Gea handvatten bij de keuze van de soort beweiding. Hierdoor kunnen de doelsoorten van de kwelders beter beschermd worden.

Tweede module herinrichting Alde Feanen

In district Midden is na vele jaren van voorbereiding gestart met de uitvoering van de tweede uitvoeringsmodule van de Herinrichting Alde Feanen. In het kader van de herinrichting wordt een gebied met grasland in het noordoostelijke deel van de Alde Feanen omgevormd tot moerasgebied. Er zijn onder andere nieuwe petgaten en een kanoroute gegraven, waterpeilen zijn verhoogd ten behoeve van de moerasontwikkeling en er wordt een wandelroute met twee wandelbruggen en een uitkijktoren gerealiseerd. In het kader van de herinrichting Swette-De Burd is in het westelijke deel van It Eilân een stuk moerasgebied ontwikkeld.

Rietlandherstel Alde Feanen

In 2009 werd uit een onderzoek geconcludeerd dat de kwaliteit van de oude boezemrietlanden in de Alde Feanen achteruit was gegaan. Daarom is in 2010 gestart met een plan voor rietlandherstel bestaande uit het plaggen van rietland, het verwijderen van bosopslag en het graven van een fijne dooradering van watertoevoergangen.

Natte nazomer en herfst

Door de natte nazomer en herfst was het op een aantal plaatsen niet mogelijk om botanisch en weidevogelgrasland te maaien en het gewas af te voeren. Zo is er onder andere op diverse plekken in district West en op de Wydlannen in district Midden een grote oppervlakte blijven staan.

Nieuw ingerichte Catspolder

In de Lendevallei nabij Wolvega is het deelgebied de Catspolder heringericht. De polder, die op natuurlijke wijze via regen en kwelwater is gevuld en voor een groot deel al onder water staat, kan via een afsluitbare inlaat verbonden worden met de rivier De Lende. Zodra de aangelegde stripen voldoende zijn begroeid kan er via de inlaat boezemwater vanuit de Lende worden binnengelaten, waardoor de rivier meer ruimte krijgt en de ondiepe polder voor vis, etc. een positieve uitwerking zal hebben. Een gigantische zwerfsteen van 17.000 kilo - gevonden tijdens de inrichtingswerkzaamheden - markeert de ingang van het nieuwe fietspad van De Lende naar Peperga. De fietsroute biedt een prachtig overzicht over de nieuwe waterpartijen in de polder.

Kadeverbetering Lende

Naast de herinrichting van de Catspolder zijn ook de kades aangepakt in het kader van het kade- en oeverproject van Wetterskip Fryslân ten behoeve van de veiligheid bij hoogwaterperioden in de deelgebieden Blesbroggepolder en Swattediekien. De oude meander is weer opgegraven en de Lende is uitgerust met een natuurvriendelijke oever waardoor de natuurwaarde van het natuurgebied is verhoogd.

Ecologische verbindingszone Ketlikerheide

De eerste module van de landinrichting Katlijk-Oranjewoud is in 2010 afgerond. De ecologische verbindingszone tussen Oranjewoud en de Tjongerdellen is ter hoogte van de Ketlikerheide verbeterd voor dassen, amfibieën, reptielen en vlinders. Door de aanleg van poelen, zoombeplanting en verbindingszone's door het opgaande bos is er meer uitwisseling mogelijk. Ook de aanleg van een dassentunnel en een faunapassage heeft hier toe bijgedragen.

Win-winsituatie behoudt natuurwaarden in de Fluezen

De boezemlanden van De Fluezen, een natuurgebied ten westen van Elahuizen, klinken al jarenlang in als gevolg van de diepe waterpeilen in de aangrenzende landbouwpolder waardoor de specifieke flora en fauna dreigde te verdwijnen. Het verbeteren van het natuurterrein en het verdiepen van de vaarwegen bracht It Fryske Gea en de provincie Fryslân samen aan de werktafel tot een win-winsituatie. It Fryske Gea ontving van de provincie Fryslân bagger uit vaarwegen en verwerkte dit in een ondiepe vooroever voor de boezemlanden waardoor oeverafslag wordt voorkomen en de boezemlanden natter blijven, wat de natuurwaarden in het natuurterrein verhoogt.

Vernieuwde oever Klifrak winst voor recreatievaart én natuur

De provincie Fryslân heeft de Warkumer Trekfeart ter hoogte van het Klifrak bij Nijhuizum gedeeltelijk verbreed, waardoor boten elkaar makkelijker kunnen passeren. Tegelijkertijd is de oostoever opnieuw ingericht als leefgebied voor vogels en vissen. Om het verlies voor It Fryske Gea te compenseren, heeft de provincie Fryslân het resterende deel van de oever opnieuw ingericht waardoor de natuurwaarde is vergroot. Langs de oever zijn poelen aangelegd die in verbinding staan met de vaarweg. Vissen gebruiken de poelen als paaiplek. De begroeiing bestaat onder andere uit riet, lisdodde en watermunt. Vogels als de kuifeend, rietzanger en meerkoet strijken hier graag neer.

Nieuwe zandplaten houden stand

Enkele jaren geleden zijn op twee plekken in het IJsselmeer op natuurlijke wijze zandplaten aangelegd. Deze zandplaten liggen voor de natuurgebieden Mokkebank en Warkumerbûtenwaard. De zandplaten zijn inmiddels in hoogte en omvang gegroeid en worden permanent gebruikt als rustplaats door onder andere aalscholvers, reuzensterns, steltlopers en ganzen.

Verdeling naar natuurdoeltype per 31-12-2010

Soort gebied	Oppervlakte
Zee, wad, duin en kwelder	5.004 ha
Moeras, water en riet	8.636 ha
Heide, hoogveen en stuifzand	231 ha
Bos	1.273 ha
Landschapselementen	31 ha
Grasland	5.065 ha
Totaal	20.240 ha

Transacties 2010

Soort transactie	Naam gebied	Omschrijving	Oppervlakte
Aankoop	Keegen - Noard-Fryslân Bûtendyks	Grasland	15,1900 ha
Aankoop	Blesbroggepolder - Lendevallei	Grasland	1,3120 ha
Aankoop	Blesbroggepolder - Lendevallei	Grasland en gebouwen	23,5190 ha
Aankoop	Dyksfeart Ferwâld	Rietland	0,3515 ha
Aankoop	Ychtenerfeanpolder	Grasland	1,9760 ha
Aankoop	Lendevallei, Schaopedobbe en Ketliker Skar	Grasland, zandpad en kade	20,9342 ha
Aankoop	Ychtenerfeanpolder - Schoteruiterdijken	Grasland	0,1565 ha
Ruiling *	Tsjongerdellen Noard - Ketliker Skar	Grasland	0,6642 ha
Ruiling **	Alle-om-slachte - Alde Feanen	Grasland	-1,6225 ha
Totaal toename eigendom en beheer			62,4809 ha

* Ten behoeve van een korter tracé voor de waterlossing door Wetterskip Fryslân is deze omgelegd naar de rand van het natuurgebied. Voordeel hiervan voor It Fryske Gea is dat de oude drainerende waterlossing midden door het gebied kon worden opgeheven.

** Ten behoeve van de inrichting zijn een aantal eigenaren uitgeruild van de kern naar de rand van het natuurgebied.

PLANTEN EN DIEREN IN DE NATUURGEBIEDEN VAN IT FRYSKE GEА

It Fryske Gea maakt elk jaar een overzicht van de kwaliteit van haar natuurterreinen op basis van verzamelde gegevens uit het veld. Dit overzicht is een belangrijke graadmeter voor de toestand van de natuur in Fryslân. Ruim tweehonderd vrijwilligers zijn betrokken bij het verzamelen van de benodigde monitoring- en inventarisatiegegevens. De resultaten zijn essentieel voor de kwaliteitsbewaking van de natuurterreinen. Ze worden gebruikt om het beheer en de inrichting nog beter af te stemmen op de planten en dieren die er leven.

In 2010 besloot It Fryske Gea het zoeken en rapen van kievitseieren in haar natuurrezervaten niet meer toe te staan. Door de sterke achteruitgang van de weidevogelpopulatie achtte de vereniging deze vorm van verstoring niet langer verantwoord. Vanwege sterke druk vanuit de landbouwsector en de provinciale overheid voerde It Fryske Gea legselbeperkende maatregelen uit met betrekking tot grauwe ganzen. In de natuurgebieden de Alde Feanen, het Easterskar en de Makkumer Noardwaard werden 713 nesten van grauwe ganzen geprikt. De actie leverde positieve reacties op van aangrenzende boerenbedrijven. Ook was de indruk dat de aantallen foeragerende ganzenfamilies hier inderdaad lager waren dan in voorgaande jaren.

Zoogdieren

Ook in 2010 is weer onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van muizensoorten in natuurgebieden. De beschermde Noordse woelmuis werd vastgesteld op de oevers van het Sierdswiel (Grutte Wielen), Rietmar, Hop en Oudegaasterbrekken. Ook de waterspitsmuis is inmiddels in veel gebieden ontdekt. In 2010 werd deze

muizensoort aangetroffen in en rond de Alde Feanen, de Fluezen, de Morra en de Oudegaasterbrekken.

In het zuiden van de provincie Fryslân verspreidt de otter zich steeds meer over de beekdal- en moerasgebieden. Hetzelfde geldt voor de boommarter in het westelijke deel van de provincie, die in het verslagjaar o.a. in het Rysterbosk en zelfs op de Koaiwaard bij Piaam werd gezien.

Het jaar 2011 is door de zoogdiervereniging uitgeroepen tot “jaar van de vleermuizen”. Ook It Fryske Gea wil bij het beheer van haar natuurgebieden graag meer aandacht schenken aan de diverse vleermuissoorten. Daarom is in 2010 onderzoek gedaan naar deze ‘vergeten’ soortgroep. De resultaten waren boven verwachting. De Delleboersterheide en het Diaconievene spanden de kroon met zeven verschillende soorten die werden waargenomen: ruige dwerg-, gewone grootoor-, laatvlieger, rosse -, meer-, water- en gewone dwergvleermuis. Een verrassing was dat de watervleermuis en de meervleermuis (een habitatrictlijnsoort) in bijna alle onderzochte gebieden bleken voor te komen.

Vogels

Van de weidevogels hebben de kritische soorten zoals zomertaling, grutto, watersnip en veldleeuwrik het ook binnen de weidevogelreservaten moeilijk. Steltlopers hadden echter een redelijk goed broedseizoen. Door de langdurige kou kwam de grasgroei traag en wisselend op gang. Hierdoor werd er later gemaaid en geweid en hadden de vogels meer tijd om hun eieren uit te broeden en de jongen groot te brengen. Verder viel op dat de graspieper en gele kwikstaart het (lokaal) juist heel goed doen. Voor de derde keer is het gehele gebied van de Grutte Wielen tot en met het Bûtenfjild door tientallen vogelaars geïnventariseerd. Van de moerasvogels bleken soorten als grauwe gans, waterral, blauwborst, snor, rietzanger, kleine karekiet en rietgors het (lokaal) goed te doen. Er kon zelfs een territorium van de grote karekiet worden genoteerd. Soorten zoals porseleinhoen en bruine kiekendief hebben het daarentegen moeilijk en komen hier maar weinig meer voor. Ook het natuurgebied de Alde Feanen werd geïnventariseerd op broedvogels. Ondanks het feit dat het rietbeheer onder druk staat,

gaat het in dit gebied goed met de rietvogels, zoals kleine karekiet, rietzanger en ook snor. Wel staan de soorten van stevig, overjarig (water)riet zoals baardman en bruine kiekendief onder druk. Enkele viseters zoals aalscholver, blauwe reiger, kokmeeuw en visdief bleken flink achteruit te zijn gegaan. Op de Delleboersterheide en het Diaconievene werden 72 soorten broedvogels vastgesteld waaronder twaalf rode lijstsoorten, o.a. wintertaling, groene specht, tapuit en wielewaal. Op de Schaopedobbe werden 49 soorten broedvogels geteld, waaronder de rode lijstsoorten koekoek, matkop en grauwe klauwier. In beide natuurgebieden bleken de kenmerkende heidesoorten roodborsttapuit en geelgors flink toegenomen. Holtebroeders die hier 's winters blijven zoals boomklever, boomkruiper, grote bonte specht, kleine bonte specht, pimpel- en koolmees, kauw en spreeuw, doen het goed in bossen zoals het Rysterbosk. Soorten die 's winters naar Afrika trekken, zoals de wielewaal, grauwe vliegenvanger, gekraagde roodstaart en spotvogel gaan echter achteruit, wat overeen komt met het landelijke beeld.

Reptielen, amfibieën en vissen

De adder werd waargenomen in de natuurgebieden de Heide fan Allardseach, het Easterskar, de Catspoele, het Diaconievene en de Delleboersterheide. De ringslang werd gezien bij de Catspoele, het Diaconievene, de Delleboersterheide, de Ketlikerheide en de Kapellepôle. De levendbarende hagedis komt nog voor op de Heide fan Allardseach, het Easterskar, de Catspoele, het Diaconievene, de Delleboersterheide, de Ketlikerheide, de Kapellepôle en de Schaopedobbe. Heikkickers werden gezien in de Ryptsjerksterpolder, de oostkant van de Alde Feanen en in het Kobbelân. In het Oolde Stroomdal in de Lendevallei bleken plaatselijk behoorlijk veel bittervoorns voor te komen. In de komende jaren zal geprobeerd worden een beter beeld te krijgen van de verspreiding van beschermde vissoorten zoals bittervoorn, grote - en kleine modderkruiper en rivierdonderpad.

Ongewervelden

Bij de dobben in Noard-Fryslân Bûtendyks zijn de afgelopen tien jaar vijftientig verschillende soorten libellen vastgesteld. Ook poeltjes in bijvoorbeeld het Rysterbosk en andere gebieden leveren een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit. De vlinders hadden het moeilijk in 2010. Veel soorten waren slechts in kleine aantallen aanwezig. Plaatselijk (de Delleboersterheide, de Schaopedobbe) was het heideblauwtje wel zeer talrijk aanwezig. In de Lendevallei is het voorkomen van populaties van de zilveren maan en de grote weerschijnvlinder zeer bijzonder. Helaas bleek het gentiaanblauwtje definitief verdwenen van de Delleboersterheide en daarmee uit de natuurterreinen van It Fryske Gea.

Planten en paddestoelen

In de geplagde duinvallei op Ameland werden drieëntwintig kwetsbare en bedreigde soorten vaatplanten (waaronder geelhartje, moeraswespenorchis en stijve ogentroost) gevonden. In de Alde Feanen bleek de associatie van echte koekoeksbloem en gevleugeld hertshooi zeer soortenrijk met soms vijftig soorten in één opname. De Wydlannen is een zeer waardevol natuurgebied met nog redelijk veel blauwgrasland, waar soorten als Spaanse ruiter en melkviooltje nog talrijk groeien. Hier werd ook een flinke groeiplek van de zeer zeldzame knotszegge gevonden. De natuurontwikkelingsgebieden aan de oostkant van de Alde Feanen, zoals de Jan Durkspolder en Wytse Boer leveren eveneens bijzondere soorten op. Het gaat dan vooral om waterplanten en pioniersoorten, waaronder klein glaskroos en rivierkruiskruid.

Op de Schaopedobbe zijn in 2010 vijftientig rode lijstsoorten vaatplanten gevonden, waarvan tien alleen en vijf tevens op geplagde-, ondiep afgegraven of gebaggerde plaatsen. Voor het Ketlikerskar geldt eenzelfde beeld. Geconcludeerd kan dus worden dat dankzij het uitvoeren van herstelmaatregelen een groot aantal rode lijstsoorten bewaard is gebleven. Voorbeelden hiervan zijn bosdroogbloem, grote wolfsklauw, drijvende waterweegbree en ronde zonnedauw.

Bij de vegetatiekartering van de Fluezen en Morra-Fûgelhoeke werd op de Oarden het zeldzame slijkgroen ontdekt. Ook voor dit gebied geldt dat de koekoeksbloemrietlanden veruit de soortenrijkste gemeenschappen zijn, met o.a. zeldzame soorten als veenreukgras en moerasbasterdwederik.

In het Rysterbosk zijn tot dusverre 207 soorten paddenstoelen gevonden. Vrijwel jaarlijks worden nieuwe soorten aan deze lijst toegevoegd. Dit geldt ook voor andere gebieden waar naar paddenstoelen wordt gekeken. In de natuurgebieden Grikelân en Turkije werd de ernstig bedreigde paddenstoel potloodrussula ontdekt en op de Hoannekrite vonden medewerkers van It Fryske Gea tijdens snoeiwerkzaamheden de zeldzame krulhaarkelkzwam.

Er is een uitgebreid "Inventarisatiejaarverslag 2010" verschenen dat kan worden gedownload van de website: www.itfryskegea.nl (zie bij publicaties).

Zorg voor landschap en cultuurhistorie dragen bij aan de ruimtelijke kwaliteit van Fryslân. Aan Friese landschapselementen en cultuurhistorisch waardevolle objecten zijn vaak ook specifieke natuurwaarden verbonden. Ook in 2010 heeft It Fryske Gea zich actief opgesteld om de ruimtelijke kwaliteiten van Fryslân te bewaken, door ruimtelijke ontwikkelingen in de gaten te houden en gemeenten, de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân te wijzen op de belangrijke aspecten.

It Fryske Gea beschermt zelf diverse cultuurhistorisch, aardkundig en/of landschappelijk waardevolle objecten. Hieronder bevinden zich bijvoorbeeld states, oude boerderijen, molens, eendenkooien, schansen, pingo's en de oude binnenlandse waterkering "De Slachtedyk". Voorwaarde bij elk object is dat er een link bestaat met de natuur of het landschap.

Beschrijving archeologische monumenten

De Archeologische Monumentenwacht heeft de huidige toestand van de tweeeëndertig geregistreerde archeologische monumenten van It Fryske Gea beschreven. De vereniging heeft, zo bleek, meer terreinen van archeologische waarde onder haar hoede dan van te voren was verwacht. Grafheuvels, terpen, stinsen etc. worden veiliggesteld door de opgestelde beschrijvingen en de daaraan gekoppelde adviezen over het beheer ervan.

Eendenkooien "vangklaar" maken en houden

It Fryske Gea bezit zeven eendenkooien. Elk jaar wordt door medewerkers met hulp van een enthousiaste groep vrijwilligers de staat van de kooien "vangklaar" gehouden, zoals dat heet. In de praktijk moet de kooiplas aanwezig zijn en minimaal één intacte vangpijp. Dat is nodig om het wettelijk vastgelegde afpalingsrecht in stand te houden. Binnen het afpalingsrecht wordt maximale rust voor dieren gehandhaafd. Bovendien worden de kooien in een zodanig goede staat gehouden dat er excursies kunnen worden gehouden om het historische gebruik van de kooien aan geïnteresseerden te tonen. Overigens worden er in geen van de kooien van It Fryske Gea actief eenden gevangen.

Wikeler- of Menno van Coehoornbosk

Het Wikelerbosk in Wyckel kent een historie die nauw verbonden is aan de vestingbouwer Menno van Coehoorn. Hij liet ook het Wikelerbosk aanleggen, dat sterk het karakter van het dorp Wyckel bepaalt. Om deze historie meer bekendheid te geven, heeft It Fryske Gea in nauwe samenwerking met Dorpsbelang Wyckel een wandelfolder uitgegeven nadat het bos een forse onderhoudsbeurt had gekregen. Overigens kenmerkt dit bos zich door een prachtige stinzenflora!

Inzet schaapskudde voor beheer

Begrazing met behulp van een schaapskudde is een effectieve manier van heide- en schraallandbeheer. Om die reden heeft It Fryske Gea een eigen schaapskudde, die in de natuurterreinen rondom Bakkeveen actief is. Daarnaast worden voor een aantal andere natuurterreinen in zuidoost-Fryslân schaapskuddes van derden ingezet.

Oude Slottún in Rijs hersteld

Naast de bosentree van het Rysterbosk is de slottuin hersteld waarop ooit het landhuis “Huize Rijs” stond. Het landhuis dat de spil was van het landgoed, werd in 1937 gesloopt. De bijbehorende slottuin werd later tot grasland ontgonnen. Op basis van oude kaarten is de oorspronkelijke slotgracht en het reliëf van het park hersteld. In een deel van het slotpark is een hoogstamboomgaard van oude Friese vruchtboomrassen aangepland. De combinatie van bos en de aangelegde Engelse landschapstuin geeft een prachtige sfeer. Het oorspronkelijke achttiende-eeuwse Huize Rijs is subtiel in het landschap teruggebracht door de contouren van het gebouw met een laag muurtje zichtbaar te maken. Het prachtige toegangshek (gemaakt door kunstenaar Ids Willemsma) geeft de herstelde Slottún, die officieel werd geopend op 9 juni, een hedendaagse uitstraling.

Roorda State bij Hitzum

Boerderij Roorda State bij Hitzum en de bijbehorende kavels landbouwgrond zijn nagenoeg in authentieke staat hersteld. Door de boerderij en de omringende 1,5 hectare cultuurgrond aan te kopen, maakte de stichting Boerderij en Landschap het mogelijk om een lange agrarische geschiedenis op deze locatie voort te zetten. It Fryske Gea heeft de omringende 4,5 hectare grond verworven, waardoor ook het historische landschap werd veiliggesteld.

Op initiatief van de Friese Boerderijstichting wordt ook het erf volledig in de staat van 1885 teruggebracht inclusief boomgaard, moestuin en erfbeplanting. Het totaal is in erfpacht uitgegeven aan een jonge boer om hier te gaan wonen, oud Fries vee te fokken, erf en grond te verzorgen en de boerderij voor belangstellenden op afspraak open te stellen. De feestelijke opening van Roorda State vond plaats op 17 juni 2010.

Heropening schans Blessebrug

Op 5 november is de opgegraven Blessebrugschans nabij De Blesse langs de rivier de Lende heropend. Sinds juli van dit jaar was er in opdracht van de gemeente Weststellingwerf vervolgonderzoek gedaan naar de resten van de schans uit de 17e eeuw. Het project om de eeuwenoude schans op historisch verantwoorde wijze in ere te herstellen, is een initiatief van de Vereniging Historie Weststellingwerf e.o. Bij de uitvoering van het project zijn de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en It Fryske Gea nauw betrokken geweest. De projectleiding was in handen van de gemeente Weststellingwerf. De verdedigingschans, onderdeel van de Friese Waterlinie, is weer zichtbaar gemaakt in het landschap. Een recreatief wandelpad met informatiepanelen maakt het geheel toegankelijk en beleefbaar voor bezoekers.

It Fryske Gea richt haar aandacht ook op voorlichting en educatie en wil natuurbeleving bij het publiek stimuleren.

Middelen daarvoor zijn het toegankelijk maken en houden van de natuurterreinen, het stimuleren van recreatief medegebruik en het organiseren van een goede informatievoorziening over de terreinen, de natuur- en landschapswaarden en de recreatieve gebruiksmogelijkheden.

In een dichtbevolkt land, waar natuur zeer afhankelijk is van het menselijk handelen, is voorlichting en educatie erg belangrijk. It Fryske Gea doet dit door middel van excursies, lezingen, folders, een website, informatiepanelen, boeken, artikelen in de media, etc. Voor de leden verzorgt de vereniging een kwartaalblad met een speciale uitgave voor de jeugd "Kids-Gea!"

Om de natuurterreinen voor het publiek goed toegankelijk te houden, dienen voorzieningen als paden, routemarkeringen, bankjes, bebording, etc. aanwezig te zijn en te worden onderhouden. Hetzelfde geldt voor specifieke voorzieningen als observatiepunten, vogelkijkhutten, mindervalidenroutes en informatiepanelen. In verband met het toenemend recreatieve gebruik van de natuurterreinen worden regelmatig nieuwe informatiepanelen geplaatst en/of vervangen. In Noard-Fryslân Bûtendyks is in 2010 de bebording vernieuwd en er zijn nieuwe markeringspalen geplaatst bij de wandelroutes in het veld. Afvalverwerkingsbedrijf Omrin verzamelt bij diverse instellingen toners en cartridges. Na aftrek van de inzamelkosten komt de opbrengst ten goede aan It Fryske Gea. Met de opbrengst zijn in 2010 nieuwe informatiepanelen bij It Bûtenfjld gerealiseerd. De vogelkijkhut bij Gytsjerk werd de afgelopen jaren regelmatig vernield. In 2010 is de bestaande hut vanwege de gehavende

toestand verwijderd om plaats te maken voor een nieuwe (kleinere) hut op deze locatie.

It Fryske Gea streeft naar een zo groot mogelijke toegankelijkheid van haar natuurterreinen. Meer dan 90% van de terreinen is dan ook opengesteld voor het publiek. Jaarlijks maken honderdduizenden mensen gebruik van de terreinen van It Fryske Gea om er te recreëren (wandelen, fietsen, varen, vogels kijken, natuur ervaren, joggen, genieten, etc.). Het Nationaal Park de Alde Feanen spant daarbij de kroon met meer dan 750.000 bezoekers per jaar. Vooral de recreatie- en horecabedrijven merken de grote economische betekenis van de natuurterreinen.

Er is een stijgende trend waarneembaar in de belangstelling voor excursies. Om aan de stijgende vraag binnen de beschikbare middelen te kunnen voldoen, prijst de vereniging zich gelukkig met de tientallen, specifiek daarvoor opgeleide vrijwillige excursie-leiders. In 2010 konden zo enkele honderden excursies worden georganiseerd met in totaal meer dan 10.000 deelnemers!

Tachtig jaar It Fryske Gea

In 2010 vierde de vereniging haar tachtig jarig bestaan! Daarom werden er gedurende het hele jaar verschillende speciale activiteiten georganiseerd. Uiteenlopend van bijzondere wandelexcursies en open dagen tot een symposium. Ook werd een speciale dvd geproduceerd met daarop de films die in de afgelopen jaren door J. Koopmans voor It Fryske Gea zijn gemaakt. Het betreft een selectie mooie, unieke en sfeervolle beelden die de kijker meenemen op een ontdekkingsstocht door de mooie natuurgebieden die de vereniging rijk is.

In oktober verscheen een speciale natuurgids voor de leden: "Ontdek de Friese natuur". Een prachtig uitgevoerd boek met een overzicht van alle natuurgebieden, inclusief de bereikbaarheid, de recreatiemogelijkheden, Friese namen, etc. Een handige gids voor iedere natuurliefhebber. Met duidelijke terreinkaartjes, praktische informatie,

ruime aandacht voor de natuurwaarden en prachtige foto's. Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door het ANWB-Fonds, Je Maintiendrai Fonds, de Stichting Ynnatura, De Friesland Zorgverzekeraar en de Nationale Postcode Loterij. Tot slot werd op 24 november een symposium gehouden met als thema "Natuurbescherming en de maatschappij". Tijdens het goed bezochte symposium werd door diverse sprekers aandacht besteed aan natuurbescherming in relatie tot economie, gezondheid, cultuurhistorie en biodiversiteit.

Bezoekerscentra

Beleven en beschermen gaan vaak samen met informatie en educatie. It Fryske Gea is dan ook blij met het haar bezoekerscentra. Het bezoekerscentrum 'De Wiidpleats' in Nationaal Park de Alde Feanen pakte in 2010 flink uit met nieuwe rugzakroutes, een opvallende aanpassing van de expositie en de uitbreiding met een 'nacht-experience': Een spectaculaire en spannende multimedia-show waarbij de bezoeker een nachtelijk avontuur in De Alde Feanen beleeft. Zo worden jong en oud gestimuleerd om het uitgebreide natuurgebied De Alde Feanen te ontdekken. De realisatie van de nieuwe expositie en de multimedia-show werd gefinancierd door het Overlegorgaan Nationaal Park de Alde Feanen.

Jaarlijks gaan meer dan 100.000 bezoekers naar 'De Wiidpleats' om er te genieten van natuur en cultuur, maar ook voor deelname aan congressen en evenementen. Want naast het bezoekerscentrum vinden ook het Frysk Lânbou Museum en Restaurant De Buitenplaats onderdak in het gebouw. Om de logistiek beter op de wensen van al die bezoekers aan te sluiten, is met financiële steun van de Nationale Postcode Loterij een nieuwe entree voor het bezoekerscentrum en het museum gerealiseerd. Op 24 november werd onder grote belangstelling de laatste handeling voor de nieuwe entree verricht door de heer J. Jorritsma, Commissaris van de Koningin in Fryslân en mr. A. van der Meer, voorzitter van It Fryske Gea.

Het informatiecentrum "It Beekpronkje" vormt bij het natuurgebied het Ketliker Skar een belangrijke publieksfunctie. Ook in 2010 werden in dit (onbemande) centrum belangstellende bezoekers uitgebreid geïnformeerd over de beekdalen in Zuidoost-Fryslân. Het informatiecentrum vormt ook het startpunt van vele excursies en een speciaal scholenprogramma van It Fryske Gea. Verder werden er in 2010 in het centrum verschillende tijdelijke exposities gehouden.

"Pake Sytse"

Ter gelegenheid van het Rink van der Velde-jaar werd in en rondom de voormalige ark van de bekende schrijver Rink van der Velde vanaf 30 augustus vele malen succesvol het openluchttheaterspel "Pake Sytse" opgevoerd. Deze "Skriuwersark" die ligt in een petgat van It Fryske Gea bij de Feanhoop is na het overlijden van de schrijver in eigendom gekomen van It Fryske Gea. Elk jaar verblijven enkele schrijvers en/of dichters een periode in de ark om daar te schrijven in het Fries of andere streektaal van Fryslân. Zo wil de vereniging een kleine bijdrage leveren aan de Friese kunst, cultuur en wetenschap. Nu vormde het tevens een schitterend decor voor een openluchttheaterspel waarvan meer dan 10.000 mensen hebben genoten.

Jeugd

Met name voor de jeugd is educatie over en het beleven van de natuur belangrijk om de waarde ervan te leren ontdekken. Jaarlijks organiseert It Fryske Gea dan ook een aantal vaste activiteiten voor kinderen. Voor kinderen in de basisschoolleeftijd zijn dat themamiddagen, gezinsmiddagen en scholenprogramma's in het Noarderleech, de Alde Feanen, het Ketliker Skar en de Lendevallei. In 2010 gingen zo enkele duizenden kinderen mee de natuur in.

Om de basisschoolkinderen in de gemeente Tytsjerksteradiel meer in contact te brengen met de natuur hebben de gemeente en It Fryske Gea in 2010 een NME-overeenkomst "Natuur- en Milieueducatie" gesloten. De gemeente koppelt hiermee de uit-

voering van haar natuur- en milieueducatieplannen aan de kennis en ervaring van de (vrijwillige) medewerkers van It Fryske Gea. Het bezoekerscentrum van Nationaal Park de Alde Feanen vormt de uitvalsbasis voor de speciaal hiervoor aangestelde NME-medewerkster.

It Fryske Gea stimuleert kinderen graag om het bos in te gaan en zo op speelse wijze de natuur te ontdekken. Op de landelijke boomfeestdag werden door de leerlingen uit groep 7 en 8 van basisschool 'De Regenboog' 200 bomen geplant in het Wikelerbosk in Wyckel. Het bos onderging hiermee een soort verjongingskuur, waardoor het gevarieerd blijft.

Ook verleende It Fryske Gea in 2010 haar medewerking aan de biologiedagen in het Rysterbosk en op de Makkumer Noardwaard en participeerde de vereniging volop in activiteiten als de Gaasterlandse natuurweek. Voor kinderen van twaalf tot achttien jaar organiseerde It Fryske Gea in 2010 weer de jeugdzomerkampen: een week in de zomervakantie deelnemen aan een onvergetelijk natuurkamp op de Heide fan Allardseach bij Bakkeveen.

Tot slot was It Fryske Gea actief in het Netwerk NME-Fryslân: een samenwerking van de "groene" organisaties om te komen tot een volledig pakket voor natuur- en milieueducatie voor het basisonderwijs in de gehele provincie Fryslân.

Gezinsactiviteiten

It Fryske Gea organiseert ieder jaar ook diverse gezinsactiviteiten. Toppers vormden in 2010 de zes open dagen die werden georganiseerd in het kader van het tachtigjarige bestaan. In de Alde Feanen stonden het bezoekerscentrum en het bedrijfsgebouw centraal. Naast de deelname aan veel voorlichtingsactiviteiten konden de bezoekers een kijkje nemen achter de

schermen van het beheer. Op de Heide fan Allardseach was een schaapscheerderfeest de attractie. Hier kreeg de schaapskudde een 'beauty-behandeling'. De schapen werden volledig geschoren en de klauwen verzorgd. Tijdens de open dag in het Rysterbosk mochten kinderen o.a. boomklimmen en was er een natuurmarkt met oude ambachten. In het Ketliker Skar demonstreerden onze beheermedewerkers hun motorzaagkunsten en mochten kinderen o.a. broodjes bakken. Bij het open huis van Huize Olterterp ging men terug in de tijd met oudhollandse spelen, barokke muziek en rondleidingen door het landhuis (nu verenigingskantoor). De bezoekers aan de open dag in de Grutte Wielen tenslotte, konden mee met een vaarexcursie in een praam en/of deelnemen aan een wandelexcursie in de prachtige eendenkooi.

Ook namen weer veel leden deel aan de jaarlijkse Grote Ledenexcursie, die deze keer op 18 september werd georganiseerd in het Rysterbosk en langs de schitterende IJsselmeerkust.

Het jaar 2010 werd afgesloten met een vroege en stevige winter. Er ontstond op het buitenwater dan ook vlot een ijsvloer. Veel van de waterrijke natuurgebieden van It Fryske Gea werden in de laatste weken van het jaar dan ook bezocht door veel natuur- en schaatsminnende mensen!

Tal van organisaties doen een beroep op It Fryske Gea om haar kennis en ervaring met natuurbescherming in te brengen. Dit brengt veel afstemming in beleid en plannen met rijk, provincie, gemeenten en maatschappelijke organisaties met zich mee. Onderstaand een deel van de overleggen, beleidstrajecten, werk-, project- en stuurgroepen waaraan in 2010 is deelgenomen.

Er wordt zeer regelmatig met gedeputeerden van de provincie Fryslân of met de ambtelijke organisatie gesproken. Ook is It Fryske Gea vaste deelnemer aan de Provinciale Commissie Landelijk Gebied (PCLG) waarin met alle actoren de thema's in het landelijk gebied worden afgestemd. De onderwerpen variëren van beleidsmatige en ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie tot het ontwikkelen van een compensatieaanpak in het kader van de boswet. In 2010 is veel aandacht gegeven aan de "midterm review" van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) in de provincie Fryslân en de Programmatische aanpak Stikstof (PAS). Het ILG is het instrument om de Ecologische Hoofdstructuur te verwezenlijken via aankoop en inrichting van grond. De PAS is de aanpak om de te hoge stikstofuitstoot rond Natura-2000 gebieden te verminderen.

Voor het afstemmen van de natuurbelangen is It Fryske Gea lid van diverse gebiedsontwikkelingscommissies. Dit kunnen de nog traditionele landinrichtingscommissies zijn, zoals Swette-De Burd, maar ook de nieuwere projecten als Koningsdiep. Verder is de vereniging gesprekspartner in de watergebiedsplannen van Wetterskip Fryslân, de Streekagenda Zuidoost-Fryslân, nationaal landschap Noardlike Fryske Wâlden en het overlegorgaan Nationaal Park Alde Feanen. In al deze commissies zijn ook de ander belangenvertegenwoordigers vertegenwoordigd.

De Wadden vragen specifieke aandacht. Niet alleen omdat het zo'n belangrijk natuurgebied is, maar ook omdat er rond de Wadden erg veel speelt: bodemdaling door gaswinning op Ameland, dynamisch kustbeheer, zoutwinning, Waddenfondsprojecten, etc. Om de natuurbelangen goed te kunnen behartigen, hebben het Groninger Landschap en It Fryske Gea gezamenlijk een Waddencoördinator aangesteld.

Ook rondom het IJsselmeer spelen grote discussies, voornamelijk gerelateerd aan toekomstige effecten van klimaatverandering. Die maken het nodig dat de Afsluitdijk wordt aangepast en dat mogelijk het peil in het IJsselmeer omhoog zal gaan. Daarvoor is door de overheid een speciaal Deltaprogramma in het leven geroepen. It Fryske Gea trekt het onderzoek naar alternatieve manieren van kustophoging. Zo is in 2010 het onderzoek de "Zachte zandmotor" (zie www.itfryskegea.nl) gestart.

Weidevogels en ganzen zijn beide vogelgroepen die veel aandacht vragen. De weidevogels vooral omdat ze zo sterk achteruit gaan. In 2010 is het "Opkrikplan weidevogels" van de terreinbeherende organisaties geëvalueerd. De eerste resultaten geven hoop, maar er moet ook nog veel gebeuren. Daarom hebben de terreinbeherende organisaties de visie "Een Sprong vooruit!" aangeboden aan het provinciale bestuur. Deze visie wordt betrokken in de provinciale evaluatie van het werkprogramma "Weidevogels".

De ganzen krijgen daar en tegen juist veel aandacht omdat het hiermee zo goed gaat. Zo goed, dat agrariërs met landerijen naast moerasgebieden waar veel ganzen in toenemende mate broeden, schade hebben. Een goede oplossing is erg complex, vergt veel overleg en is nog niet gevonden. Als experiment is It Fryske Gea begonnen met het prikken van ganzeneieren in twee natuurgebieden: het Easterskar en de Alde Feanen.

In 2010 was een groot aantal beheerplannen voor Natura 2000 gebieden in voorbereiding. De rijksoverheid bereidt die van IJsselmeer, Wadden en Noordzeekustzone en Ameland voor. De Provincie Fryslân schrijft de plannen voor de Grutte Wielen, het Koningsdiep, de Friese Meren en de Alde Feanen. Bij al deze plannen is een grote inzet van It Fryske Gea vereist. Uiteindelijk worden beheer en maatregelen voor specifieke habitattypen of soorten in de natuurgebieden aan It Fryske Gea voorgesteld. Het plan voor de Grutte Wielen is inmiddels in concept gereed.

VERENIGING

Organisatie

Voor de uitvoering van het beleid staat de vereniging een professionele werkorganisatie met ca. zestig medewerk(st)ers verdeeld over het verenigingskantoor te Olterterp en de vier districten (met districtsgebouwen te Rijs, Katlijk, Gytsjerk en Earnewâld) ter beschikking. Ook telt It Fryske Gea enkele honderden vrijwilligers die eveneens een belangrijk onderdeel van de organisatie vormen, en waar de vereniging zich gelukkig mee prijst. Niet alleen bij beheerwerk, toezicht en inventarisaties zijn veel vrijwilligers actief voor It Fryske Gea, maar ook op het gebied van voorlichting (excursievrijwilligers en in het bezoekerscentrum 'De Wiidpleats' te Earnewâld) en promotie.

It Fryske Gea vormt samen met de elf andere Provinciale Landschappen het samenwerkingsverband De12Landschappen. Dit samenwerkingsverband is in 1989 opgericht voor meer invloed op het overheidsbeleid en om de belangen van natuur en landschap beter te kunnen verdedigen. De afzonderlijke provinciale landschappen zijn wel autonoom en zelf verantwoordelijk voor het beheer van hun natuurgebieden. Opgeteld bezitten en beheren zij samen ruim 100.000 hectare natuurterrein en hebben een achterban van meer dan 300.000 donateurs. Sinds 1 oktober 2010 is mr. A. van der Meer, voorzitter van It Fryske Gea, tevens voorzitter van De12Landschappen.

It Fryske Gea maakt ook deel uit van de Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer (VBIJ), wat staat voor een verantwoord beheer en gebruik van het IJsselmeergebied en een samenwerkingsverband is tussen Landschap Noord-Holland, de Waddenvereniging, het Flevo-landschap, de IJsselmeervereniging en It Fryske Gea. Verder werkte It Fryske Gea in 2010 waar mogelijk samen met andere organisaties, zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Waddenvereniging, IVN Vereniging voor natuur- en milieueducatie, de Friese Milieu Federatie en Landschapsbeheer Friesland.

In samenwerking met de Friesland Zorgverzekeraar is een collectieve zorgverzekering ontstaan: het Natuurcollectief. Verzekerden bij De Friesland ontvangen door deelname hieraan diverse voordelen. En uiteraard profiteert de natuur, door een donatie per deelnemer door de zorgverzekeraar aan It Fryske Gea, er ook van! Verder worden gezamenlijk activiteiten georganiseerd. Gaandeweg het verslagjaar ontstond een toename in het aantal deelnemers aan dit collectief.

Bestuur en Verenigingsraad

Binnen de vereniging is het bestuur verantwoordelijk voor het beleid. Eind 2010 bestond het bestuur uit zeven leden. De Verenigingsraad, die fungeert als Raad van Toezicht en tevens het bestuur en de directie adviseert, bestond eind dat jaar uit vijftieng leden. Veel aandacht is in het verslagjaar besteed aan ruimtelijke ordeningszaken zoals de Centrale As, windmolenbeleid, verbetering landbouwstructuur, etc.

"Sulveren Swanneblom" voor bestuursleden

Tijdens de algemene ledenvergadering op zaterdag 5 juni te Earnewâld nam It Fryske Gea statutair afscheid van mevrouw T.M. Douma-Foppema en de heren Y. Kooistra, G. Lantinga, Th.J.M. Dieles en ir. P.H.Dijkstra. Als dank voor hun jarenlange inzet als lid van het bestuur of van de verenigingsraad en hun verdiensten voor de natuurbescherming in Fryslân, werd hen de speciale onderscheiding de "Sulveren Swanneblom" uitgereikt. Naast de hierbij horende draagspeld ontvingen de genoemde personen ook een ingelijste foto van Park Olterterp, het park waar het verenigingskantoor staat.

De heer H.G. Buith werd als bestuurslid herkozen. Mevrouw drs. H.M.G. Uilhoorn en de heer ir. S.A. Kroes werden herkozen als lid van de verenigingsraad.

Bedankt voor uw steun!

It Fryske Gea voelt zich breed gedragen door de samenleving. Er zijn veel mensen en organisaties die de vereniging steunen. Eind 2010 stonden er 22.652 leden genoteerd. Bijna één op de tien gezinnen in Fryslân is dus lid van It Fryske Gea. Een gegeven om trots op te zijn!

Daarnaast werd It Fryske Gea in 2010 door diverse organisaties, stichtingen, bedrijven en particulieren financieel dan wel anderszins gesteund. Zo zijn de twaalf Provinciale Landschappen, waaronder It Fryske Gea, beneficiënt van de Nationale Postcode Loterij. In 2010 ontving De 12 Landschappen daarom een donatie van 11.250.000 euro van de Nationale Postcode Loterij.

Dankbaar was de vereniging in 2010 ook voor de ontvangen bijdragen van de Provincie Fryslân, Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Rijkswaterstaat, Dienst Landelijk gebied/LNV, de Hedwig Carolina Stichting, de Stichting Ynnatura, Nederlandse Gasunie, Omrin, Gemeente Tytsjerksteradiel, Overlegorgaan Nationaal Park de Alde Feanen, Wetterskip Fryslân, Ecoshape, Waddenfonds, Rotshuizen Geense Advocaten, Prins Bernard Cultuurfonds, Meindersma-Sybenga Stichting, Stichting Vakantieverblijven Friesland, Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Ook ontving It Fryske Gea in 2010 steun in de vorm van schenkingen, legaten en erfenissen van organisaties, verenigingen, leden en andere particulieren. Alle bovengenoemde bijdragen zijn overeenkomstig de doelstellingen van It Fryske Gea gebruikt voor de bescherming, het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap en de bescherming van cultuurhistorische waarden in Fryslân.

Ten behoeve van het realiseren van haar doelstellingen is een groot draagvlak in de samenleving voor It Fryske Gea erg belangrijk. De vereniging is daarom bijzonder blij met de genoemde steun. Namens de natuur in Fryslân: hartelijk dank!

Toelichting

In 2010 waren de totale bijdragen uit eigen fondsenwerving hoger dan begroot omdat bijvoorbeeld baten uit erfstellingen niet kunnen worden begroot. Ook is het moeilijk verwervingen/aankopen van natuurterreinen en het uitvoeren van projecten ruim van te voren te begroten door gebrek aan zicht op omvang en datum van realisering. In de staat van baten en lasten zijn de incidentele bijdragen en subsidies voor verwervingen en projecten daarom apart opgenomen. Daarnaast is ook onderscheid gemaakt binnen de kosten van de doelstellingen voor wat betreft structurele en incidentele kosten van verwervingen en projecten. Alleen de te besteden bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is wel bij de projectmatige kosten in de begroting opgenomen omdat deze redelijkerwijs is te voorzien.

De Subsidieregeling Natuur werd in 2010 omgezet in een nieuwe Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL), die per 1-1-2011 ingaat. In 2010 is met ingang van 2011 een korting op de Provinciale subsidie afgekondigd van 250.000 euro. Door de Provincie Fryslân is ambtelijk aangegeven dat de nieuwe regeling SNL dit tekort vrijwel zeker zal compenseren.

Verder kondigde het kabinet Rutte een forse bezuiniging aan op Natuur en Landschap. Deze bezuiniging kan oplopen tot 500 miljoen euro per jaar. Ook zal het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) met ingang van 2014 met 25% worden gekort. Hoe deze bezuinigingen It Fryske Gea zullen raken is nog niet duidelijk. In oktober 2010 is begonnen met de bouw van een nieuw bedrijfsgebouw bij het Noarderleech. In december is bekend geworden dat het hieraan te koppelen bezoekerscentrum, via een project uit het Waddenfonds ook gerealiseerd kan worden.

Resultaat ten opzichte van 2009

Het resultaat van het jaar 2009 werd sterk beïnvloed door het negatieve resultaat van het bezoekerscentrum Nationaal Park de Alde Feanen. In 2010 was het resultaat van het bezoekerscentrum weliswaar nog negatief, maar wel veel gunstiger dan in 2009.

Mede als gevolg van minder kosten huisvesting, minder belastingen, minder kosten terreinen ten opzichte van 2009, is het resultaat over het jaar 2010 in totaal 58.153 euro positief. Door investeringen in gebouwen, inventaris en vee (activa bedrijfsvoering) en het verstrekken van een lening (activa doelstelling) zijn de betreffende bestemmingsreserves aangepast. Ook aan de bestemmingsreserve "Waardeverschil beleggingen" moest een bedrag worden toegevoegd, als gevolg van het feit, dat de waarde van de effecten is gestegen boven de verwervingswaarde. Door deze toevoegingen is de continuïteitsreserve gedaald met 212.010 euro.

Al met al kan worden geconcludeerd dat de afstemming tussen het bedrag dat beschikbaar was voor de doelstelling en het bedrag dat hieraan besteed is, redelijk in evenwicht is.

In het kader van transparantie en CBF-voorschriften zijn diverse onderwerpen in de volledige jaarrekening opgenomen. Deze volledige jaarrekening is gecontroleerd door PriceWaterhouseCoopers Accountants en zij hebben een goedkeurende accountantsverklaring verstrekt. U kunt deze jaarrekening downloaden vanaf www.itfryskegea.nl

(Alle hierna in dit verslag vermelde bedragen zijn een veelvoud van € 1.000,-. Hierdoor zijn mogelijk enkele afrondingsverschillen ontstaan.)

BALANS PER 31 DECEMBER 2010

Activa		31-12-2010	31-12-2009
		€	€
Vaste activa			
<i>Materiële vaste activa</i>			
1.	Onroerende zaken	2.302	2.240
2.	Inventarissen	867	822
3.	Veestapel	21	22
		3.190	3.084
<i>Financiële vaste activa</i>			
4.	Leningen u.g.	271	185
5.	Deelneming NLB	- 3	- 3
6.	Termijndepositos	77	77
7.	Effecten	837	759
		1.182	1.018
Vlottende activa			
8.	Vorraden	24	23
9.	Debiteuren	86	169
10.	Diverse vorderingen	2.501	2.262
11.	Gebouw (hotel) Rijsterbos	650	680
12.	Projecten	- 351	738
13.	Liquide middelen	2.625	2.122
		5.535	5.994
		9.907	10.096

Passiva		31-12-2010	31-12-2009
		€	€
14.	<i>Reserves en fondsen</i>		
	Continuïteitsreserve	4.332	4.544
	Bestemmingsreserves	4.454	4.184
		8.786	8.728
	Bestemmingsfondsen	-	-
		8.786	8.728
15.	<i>Schulden op lange termijn</i>		
	Leningen o.g.	15	32
16.	<i>Schulden op korte termijn</i>		
	Crediteuren	432	436
	Overige schulden	674	900
		1.106	1.336
		9.907	10.096

STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2010

	Resultaat 2010	Begroot 2010	Resultaat 2009
Baten			
Baten uit eigen fondsenwerving structureel	429	424	421
Baten uit eigen fondsenwerving incidenteel *	568	-	620
Baten uit acties van derden	937	1.042	1.042
Subsidies overheden beheer	3.084	3.118	3.042
Subsidies overheden aankopen en projecten *	2.039	-	3.233
Baten uit beleggingen	103	90	150
Overige baten	1.042	851	906
Som der baten	8.202	5.525	9.414
Lasten			
<u>Besteed aan de doelstellingen:</u>			
Beheren en verwerven Natuurterreinen:			
Beheer	2.845	2.843	3.017
Verwerving en projecten*	3.365	700	4.569
	6.210	3.543	7.586
Publiek, overheid en natuur			
Voorlichting educatie en belangenbehartiging:			
Structurele kosten	1.229	1.183	1.442
Projectmatige kosten *	107	342	245
	1.336	1.525	1.687
Verenigingszaken:			
Structurele kosten	124	122	121
Projectmatige kosten *	36	-	16
	160	122	137
	7.706	5.190	9.410
<u>Werving baten:</u>			
Kosten eigen fondsenwerving	50	50	50
Kosten acties derden	12	12	12
Kosten verkrijging subsidies overheden	31	32	31
Kosten beleggingen	8	17	8
	101	111	101
<u>Kosten beheer en administratie</u>	337	350	350
Som der lasten	8.144	5.651	9.861
Resultaat	58	- 126	-447

* Subsidies en kosten van aankopen en projecten worden niet meegenomen in de begroting door gebrek aan zicht op omvang en datum van realisering. Alleen de besteding van de ter beschikking staande middelen van de Nationale Postcode Loterij zijn wel begroot omdat deze redelijkerwijs zijn te voorzien. Dit is 700 bij Beheren en verwerven en 342 bij projectmatige kosten Publiek, overheid en natuur.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2010

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

	Doelstelling		Werving baten					Beheer en administratie	Totaal 2010	begroting	2009
	Beheren en verwerven	Publiek, overheid en natuur	Verenigings-zaken	Eigen fondsen werving	Acties van derden	Subsidies	Kosten beleggingen				
Aankopen/verwervingen	1.770	-	-	-	-	-	-	-	1.770	-	3.797
Projecten doelstellingen	1.595	107	36	-	-	-	-	-	1.738	1.042	1.034
Salarissen	1.413	553	83	30	10	24	-	247	2.360	2.470	2.325
Overige personele kosten	125	13	1	1	1	-	-	5	146	98	158
Reiskosten	77	30	5	1	-	2	-	12	127	133	129
Bureaukosten	341	95	25	13	1	2	8	44	529	404	497
Informatie, educatie en recreatie	-	132	-	3	-	-	-	-	135	155	162
Bezoekcentrum Alde Feanen	-	322	-	-	-	-	-	-	322	265	534
Deelnemingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Huisvesting	118	45	7	1	-	2	-	20	193	243	254
Verzekeringen	53	20	3	1	-	1	-	9	87	83	91
Belastingen	76	-	-	-	-	-	-	-	76	87	102
Kosten terreinen	642	19	-	-	-	-	-	-	661	671	778
	<u>6.210</u>	<u>1.336</u>	<u>160</u>	<u>50</u>	<u>12</u>	<u>31</u>	<u>8</u>	<u>337</u>	<u>8.144</u>	<u>5.651</u>	<u>9.861</u>

Subsidies en kosten van aankopen en projecten worden niet meegenomen in de begroting door gebrek aan zicht op omvang en datum van realisering. Uit bovenstaande blijkt dat het hierbij om grotere bedragen gaat en dus ook grotere verschillen ten opzichte van de begroting en het voorgaande jaar.

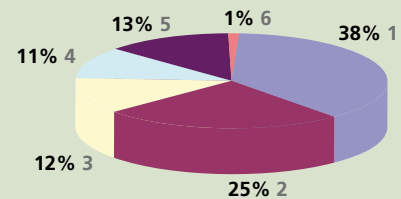
STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2010

Beschikbaar voor doelstelling

Overheidssubsidies beheer:

Rijk	1.913
Provincie	1.159
Overige subsidies	12

1.	Overheidssubsidies beheer totaal	3.084
2.	Overheidssubsidies aankopen/projecten	2.039
3.	Baten eigen fondsenwerving	997
4.	Nationale Postcode Loterij	937
5.	Exploitatie terreinen/bezoekerscentrum AF	1.042
6.	Baten uit beleggingen	103
	Som der baten	100,0% 8.202

Besteed aan doelstelling

Beheren en verwerven:

1.	Aankoopkosten natuurterreinen	1.770
2.	Projectkosten terreinbeheer	1.595
3.	Structurele kosten beheer	2.845

Publiek, overheid en natuur:

4.	Projectkosten	107
5.	Structurele kosten	1.229

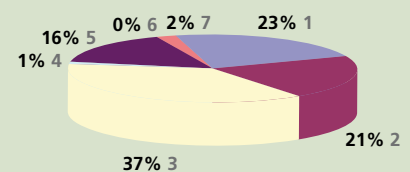
Verenigingszaken:

6.	Projectkosten	36
7.	Structurele kosten	124

Besteed aan de doelstelling	93,9%	7.706
Kosten werving baten totaal		101
Kosten beheer en administratie		337

Som der lasten 8.144

Resultaat boekjaar 58

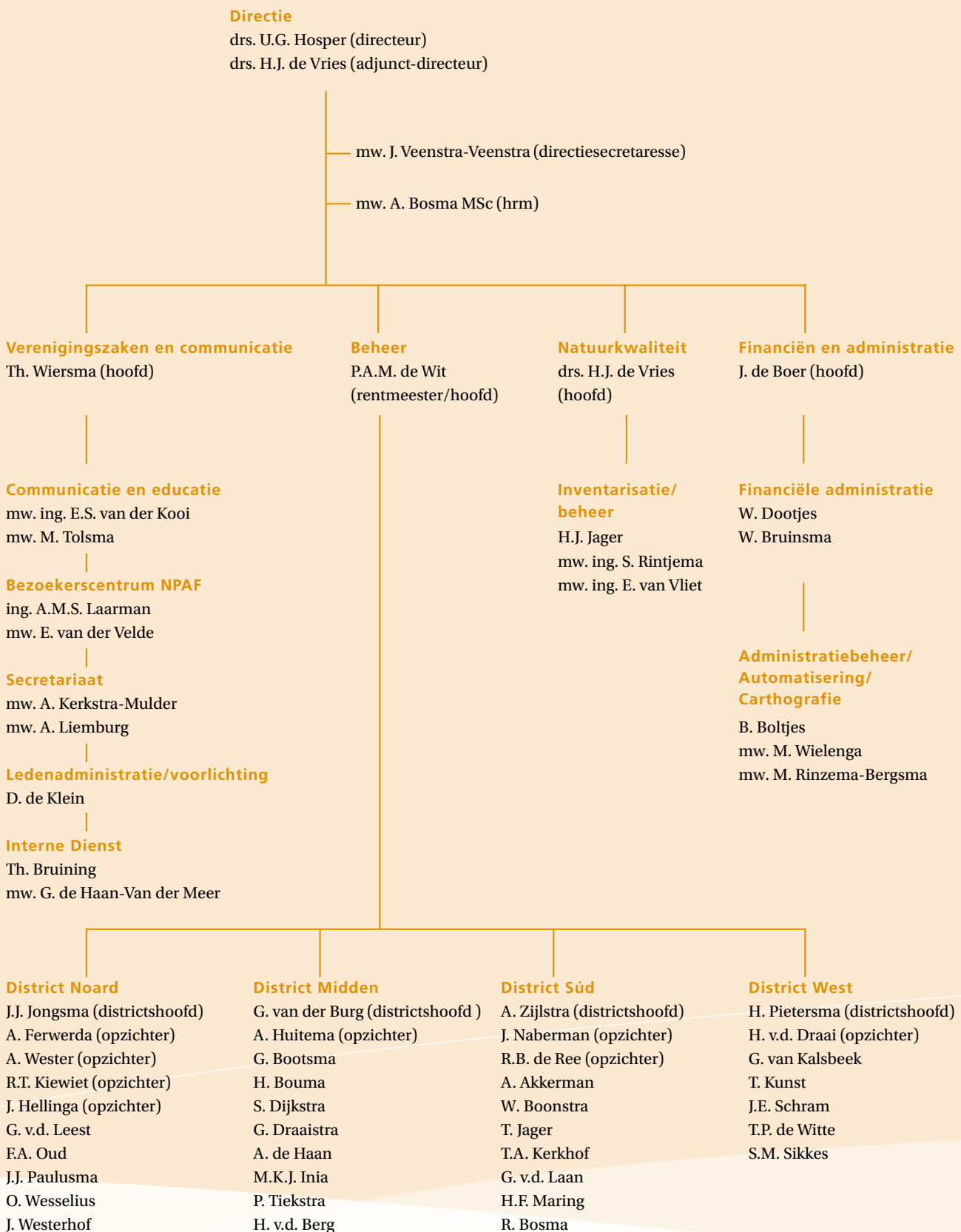
Bestemming van het resultaat

Bestemmingsreserve activa bedrijfsvoering	106
Bestemmingsreserve activa doelstelling	103
Bestemmingsreserve waardeverschil beleggingen	61
Cotinuïteitsreserve	-212

Totaal 58

De in de tabellen vermelde bedragen zijn een veelvoud van € 1.000,-

ORGANISATIESCHEMA

(ultimo december 2010)

Bestuur

mr. A. van der Meer (voorzitter)
J.K. Kolhoff (vice-voorzitter)
H.G. Buith (secretaris)
ir. J. Houtsma (penningmeester)
prof. dr. H. Folmer
mw. F. Hernamdt
M.B.R. Landstra

Verenigingsraad

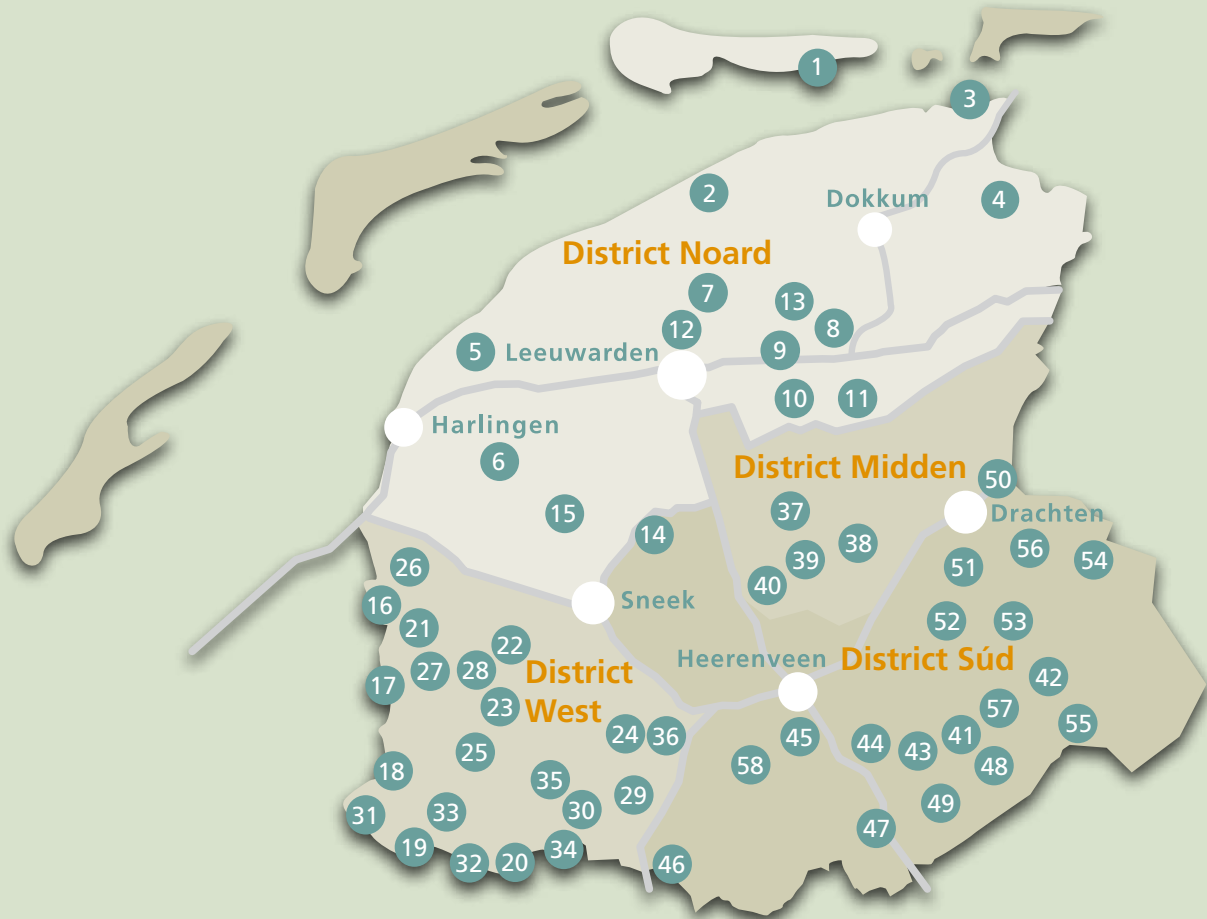
E. Atsma
drs. J. van den Bergs
S.S. Feenstra
drs. H. Hainja ra
J.W. Hylkema
H.G. Kalsbeek
drs. G.P. Karstkarel
D. Kootstra
J.A. Koppen MSc
ir. S.A. Kroes
ing. H.J. Miedema
W. Mooij
ing. K. Munting
ir. S.M. Nijboer
prof. dr. Th. Piersma
mw. G. Ploeg-Van den Brug
mr. G.K. Schipmolder
drs. M. Schroor
mw. drs. R. Smit
mw. ing. R. Sytema
mw. drs. H.M.G. Uilhoorn
J.W. Visser
mr. W.R. Visser
S. van der Wal ra
mw. A. Wester-Koopmans

Juridisch adviseur:

mr. E.J. Rotshuizen

(ultimo december 2010)

District Noard

1. 't Oerd en de Hon
2. Noard Fryslân Bûtendyks
3. Peazemerlannen
4. Eanjumer kolken
5. De Bjirmen
6. Lân Roordastate
7. Dobbe Stienzer Aldlân
8. Bûtenfjild
9. Grutte Wielen
10. Einekoaien Lytse Geast
11. Dobben
Hurdegarypsterwarren
12. Park Martenastate
13. Grikelân en Turkije
14. Park Jongemastate
15. Slachtedyk

District West

16. Makkumerwaarden
17. Warkumerwaard
18. Bocht fan Molkwar
19. Mokkebank
20. Steile bank
21. Buismans einekoai
Piaam en Dyksfearten
22. Blauhústerpuollen
23. Ringwielen en Hop
24. Teroelster sipen
25. Fluezen
26. Polder Koarnwert en
Makkumersudmar
27. Aeltsje- en Warkumermar
28. Mûntsebuorsterpolder,
De Ryp en Syp Set

29. Dúne- en Follegeasterpolder
30. Bancopolder
31. Súdermarpolder
32. Huitebuersterbútenpolder
33. Rysterbosk
34. Joadetsjerkhof Teakesyl
35. Wikelerbosk
36. Wilhelmina-oard

District Midden

37. Alde Feanen
38. Petgatten de Feanhoop
39. Unlân fan Jelsma en Kobbelân
40. Botmar

District Súd

41. Dellebuursterheide

42. Tsjongerwâlen
43. Meulebos
44. Ketliker Skar
45. Taconisbosk
46. Ychtenerfeanpolder
47. Lendevallei
48. Bekhofschaans
49. Jeudse Karkhof Noordwoolde
50. Skiedingsboskje
51. Park Huize Olterterp
52. Liphústerheide
53. Kapellepôle
54. Mandefjild Bakkefean
55. Schaopedobbe
56. Stokersdobbe
57. Diaconievene
58. Easterskar

It Fryske Gea
Van Harinxmaweg 17
9246 TL Olterterp

Postbus 3
9244 ZN Beetsterzwaag

T 0512-381448
info@itfryskegea.nl
www.itfryskegea.nl

Eindredactie: Th. Wiersma, It Fryske Gea
Vormgeving: Okkinga Communicatie
Fotografie: Archief It Fryske Gea
Druk: Telenga Drukkerij bv

It Fryske Gea, provinciale vereniging voor natuurbescherming in Fryslân

It Fryske Gea heeft als doel: bescherming, behoud en ontwikkeling van natuur en landschap en de bescherming van cultuurhistorische waarden in Fryslân. De vereniging beheert achtenvijftig verschillende natuurgebieden - met een totale oppervlakte van ruim 20.240 hectare - verspreid over de provincie Fryslân en telt meer dan 27.000 leden.